

3.2019 Pääkirjoitus

Ammatillinen koulutus ja yhteiskunta

Jari Laukia

FT, johtaja

Haaga-Helia Ammatillinen
opettajakorkeakoulu

jari.laukia@haaga-helia.fi

Asko Karjalainen

KT, johtaja

Oulun Ammatillinen
opettajakorkeakoulu

asko.karjalainen@oamk.fi

4 huhtikuuta 1978 opetusministeri Kalevi Kivistö avasi eduskunnassa keskustelun keskiasteen koulutuksen uudistamisesta seuraavasti: ”Kunkin kansakunnan koulutusjärjestelmä heijastaa yhteiskunnan kulloistakin kehitystilaa ja sen jäsenten arvostuksia” (Valtiopäivät, 1978, s. 507). Koulutus on keskeinen osa yhteiskuntaa, ja siten se on myös poliittinen ja yhteiskunnallinen ilmiö. Koulutukseen kohdistuva tutkimus on näin ollen luonteeltaan yhteiskunnallista tutkimusta (Välimaa, Heikkinen, & Arvaja, 2018). Parhaassa tapauksessa koulutus on tutkimuskohde, joka kiinnostaa eri tieteenaloja.

Ammatillinen koulutus, joka laajasti katsottuna käsittää ammatillisen peruskoulutuksen, aikuiskoulutuksen ja ammatillisen korkean asteen koulutuksen, on historiallisen kehitymisprosessin aikana ollut usein muutoksen kohteena. Muutoksiin ovat vaikuttaneet vallitsevat yhteiskunnalliset arvostukset, poliittiset suhdanteet sekä tekniikan ja elinkeinoelämän muuttuminen. Kyse on lisäksi ollut koulutuksellisesta tasa-arvoisuudesta ja eri koulumuotojen arvostuksesta. Eri yhteiskuntaryhmät ovat myös esittäneet erilaisia näkemyksiä ammatillisen koulutuksen tavoitteista. Ammatillinen koulutus voidaan nähdä suppeasti siten, että koulutuksen kautta opiskelija saa työn tekemiseen tarvittavia käytännön taitoja. Koulutuksen tavoitteet voidaan nähdä myös laveam-

min, jolloin taitojen lisäksi koulutuksessa kiinnitetään huomiota opiskelijan sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin valmiuksiin sekä jatko-opiskelumahdollisuuksiin. Ammatillisella koulutuksella voidaan nähdä olevan myös sivistystehtävä, jolloin huomio kiinnittyy opiskelijan kehitykseen yhteiskunnan aktiivisena kansalaisena sekä siihen, millaista kulttuurisen kehityksen ja yhteiskunnallisen uudistumisen potentiaalia koulutus opiskelijoiden oppimisen ja henkilökohtaisen kasvun kautta rakentaa (Sutinen & Karjalainen, 2014).

Modernin ammatillisen koulutuksen varhaisvaiheessa koulutuksen tavoitteena oli kouluttaa aktiivisia, ammattitaitoisia työntekijöitä ja kansalaisia liberalistisen yhteiskunnan jäsenyyteen. Tämä liittyi koulutuksen tavoitteeseen kasvattaa yhtenäistä kansakuntaa (Ahonen, 2003, s. 73). Tavoitteena oli vahvistaa opiskelijoiden keskuudessa yleisesti hyväksytyjä kansalaisen hyveitä, joita olivat erityisesti isänmaallisuus, velvollisuudentunto, ahkeruus ja siisteys. Lisäksi koulutuksella on haettu myös taloudellista, kansallista kilpailukykyä suhteessa muihin valtioihin (Laukia, 2013, ss. 82–83).

Toisen maailmansodan jälkeen tavoiteltiin koulutusjärjestelmän uudistamista sekä sellaista yhtenäiskoulujärjestelmää, jossa myös ammatillisesta koulutuksesta olisi mahdollisuus jatkaa opintoja korkeammalla asteella. Yhteiskunnan oli varmistettava koulutus, joka vastasi opiskelijoiden harrastuksia ja taipumuksia sekä muuttuvan elinkeinoelämän tarpeita (Laukia, 2013, ss. 173–175). Erityisesti kauppa- ja teollisuusministeriön ammattikasvatusosaston johtaja Aarno Niini painotti opiskelijänäkökulmaa (Laukia, 2013, s. 167). Ammatillisen koulutuksen kansalaisidealli oli vapaa työntekijä, joka omalla työl-

lään elätti itsensä ja perheensä. Ammatillinen koulutus tarjosi opiskelijalle ammatin, työn ja taloudellisen itsenäisyyden, jota yleiskoulu ei samalla tavalla tarjonnut. Niini ehdotti jo 1940–1950-luvuilla, että ammatillisen koulutuksen kautta olisi mahdollisuus jatkaa opintoja korkeakoulussa (Laukia, 2013, ss. 182–183). Ammatillisella koulutuksen sivistystehtävää pidettiin tärkeänä. Opiskelijan oli ymmärrettävä myös ammatin moraalinen ja kulttuurinen merkitys sekä havaittava sen yhteydet sosiaalisessa ja valtiollisessa kokonaisuudessa.

1960- ja 1970-luvulla Suomi kaupungistui. Elinkeinorakenteeltaan maa muuttui parissa vuosikymmenessä maatalousyhteiskunnasta palveluyhteiskunnaksi. Koulutus oli vilkkaan poliittisen ja ideologisen keskustelun kohteena. Agraariyhteiskuntaan rakennettu koulutusjärjestelmä oli syytä uudistaa. Peruskoulu-uudistuksella ja keskiasteen koulunuudistuksella tavoiteltiin koulutuksellista tasa-arvoa ja ammatillisen koulutuksen kytkemistä kiinteämmin koulujärjestelmään. Yleisesti ottaen poliittinen vasemmisto ja keskusta kannattivat uudistuksia, mutta poliittinen oikeisto vastusti niitä. Jakolinja ei kuitenkaan aina seurannut puoluepoliittista jakautumista vaan enemmänkin ideologista liberaali–konservatiivi-jakoa. Samassa puolueessa saattoi näin olla sekä uudistusten kannattajia että vastustajia (Ahonen, 2003, ss. 126–140). Vilkkaan poliittisen keskustelun jälkeen ammatillinen koulutus liitettiin kiinteäksi osaksi koulutointia ja ammatillisen koulutuksen kautta avattiin väylä korkeakouluopintoihin (Ahonen, 2003, 177–178). Ammatillisen koulutuksen kehittämisessä liberaalisti ajattelevat edustajat painottivat ammattitaidon lisäksi sivistystä ja kansalaisen yhteiskunnallista osaamista, kun taas kon-

servatiivit korostivat työn taitamiseen tähtäävää koulutusta (Laukia, 2013, s. 222). 1970–1980-luvuilla otettiin jo huomioon ammatillisen koulutuksen yhteiskunnallinen tehtävä ja yksilön kasvatusta: Yhteiskunnallisiin ja globaaleihin asioihin oli oikein suhtautua kriittisesti. Myös työelämän tuli olla työntekijää kehittävä (Laukia, 2013, ss. 252–253).

2000-luvulla yhteiskunnassa vallitsevat uusliberalistiset näkökulmat ovat vaikuttaneet myös koulutukseen. Koulukulttuurissa ovat painottuneet yksilöllisyys, henkilökohtaisuus, asiakaslähtöisyys, opiskelijan oma-aloitteisuus ja opetussuunnitelmien osaamisperustaisuus. Työelämässä tarvittava osaaminen on korostunut sivistystehtävän ja innovaatiomahdollisuuksien jäädessä taka-alalle (vrt. Sutinen & Karjalainen, 2014). Koulutuksen kehittämiseen ovat vaikuttaneet myös julkisen talouden säästöt. Tervasmäen ja Tomperin (2018) mukaan yhteiskunnallisen ajattelun perusideologia on siirtymässä hyvinvointivaltiosta kohti anglosaksista kilpailuvaltiota (ks. myös Ahonen, 2003, ss. 204–206).

Opettaminen, oppiminen, ammatillinen toiminta, talous ja koulutusjärjestelmän poliittinen ohjaus liittyvät kaikki vahvasti yhteen. Näin ollen poliittiset arvovalinnat ja arvostukset vaikuttavat ammatillisen koulutuksen muutoksiin ja toimintoihin aina merkittävällä tavalla. Pedagogiset periaatteet ja talouden realiteetit kohtaavat ja rakentavat arvaamattakin dialektiikkaa opetuksen ja oppimisen koulutuspoliittiseen toimintaympäristöön. Tällöin saattaa helposti unohtua myös suomalaisen koulutusjärjestelmän tärkeä tukijalka: tiedeperusteisuus. Koulutuksen uudistamisen tulisi nopeasti muuttuvassa yhteiskunnallisessa toimin-

taympäristössä paitsi pohjautua tutkittuun tietoon, myös kiinnostaa tieteellistä keskustelua. Tässä Ammattikasvatuksen aikakauskirjassa tuodaan aineksia keskusteluun koulutuksen ja yhteiskunnan moninaisesta kohtaamisesta. Artikkeleissa lähestytään koulutuksen ja yhteiskunnan välistä suhdetta useammasta eri näkökulmasta.

Kontio, Pikkarainen ja Mathlin (2019) tarkastelevat artikkelissa *Sivistys, talous ja ammattikasvatuksen uudistus* koulutuksen uudistuksen talouspoliittisia perusteita ja koulutuksen sivistystehtävää. Tekijät analysoivat ammatillisen koulutuksen reformia, siihen vaikuttaneita Sipilän hallitusohjelman pohjalta tehtyjä koulutukseen säästötoimenpiteitä ja toteavat uudistuksen tavoitteet ja keinot ristiriitaisiksi. Koulutukselta toivotaan yhä enemmän, mutta sitä resursoidaan yhä vähemmän. Tavoite saada vähemmällä enemmän saattaakin päättyä ”vähemmällä vähemmän” -tilanteeseen, jolloin ammatillisen koulutuksen reformin hyvät tavoitteet ja osaamisperustaisuuden positiiviset mahdollisuudet jäisivätkin toteutumatta. Jos ammatillisen koulutuksen sivistystehtävä unohtetaan, opiskelijoiden osaaminen voi kaventua ja koulutuksen kyky vastata työelämän kehitykseen heikentyä.

Teemu Rantanen ja Päivi Marjanen (2019) kytkevät artikkelissaan *Osaamisperusteisuus ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmien kehittämisen lähtökohdanna – Näkökulmia osaamisperusteisuudesta käydyn keskustelun arvolähtökohtiin* osaamisperustaiset opetussuunnitelmat yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin ja uusliberalistisiin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin.

Maija Hirvonen, Yekuoamlak Alemunja Azmera Kebede (2019) kirjoittavat opet-

tajankoulutukseen liittyvän hankkeen vai-
kuttavuudesta kehittyvässä yhteiskunnas-
sa, tässä tapauksessa Etiopiassa. Keskeise-
nä kysymyksenä on, voiko yhdenvertai-
suutta ja inklusiota edistävä kehittämis-
projekti toimia myös yhteiskunnallisena
muutosagenttina?

Etelä-korealaisen Chungnam National
Universityn professorin Hur Changsoon
artikkelissa (2019) *An Inquiry for Future
Direction of Education in South Korea
through Critical Pedagogy and Bricolage*
koulutuksen kehittyminen Etelä-Koreas-
sa kytetään kiinnostavalla yhteiskunnan
historialliseen kehityskulkuun. Etelä-Ko-
rean koulutusjärjestelmä elää parhaillaan
paradigmamuutosta, jossa opetuksen ja
opiskelun painopiste siirtyy menneisyy-
den negatiivisten kokemusten reflektion
kautta kohti opiskelijoiden aktiivisuutta
ja itseohjautuvuutta. Pedagogisen muu-
toksen sidoksia ja mahdollisuuksia lähes-
tytään artikkelissa kriittisen pedagogiikan
käsitteiden avulla.

Lähteet

.....
Ahonen, S. (2003). *Yhteinen koulu. Tasa-arvoa vai
tasapäisyyttä?* Tampere: Vastapaino.

Hur, C. (2019). An Inquiry for Future Direction
of Education in South Korea through Critical Ped-
agogy and Bricolage. *Ammattikasvatuksen aikakaush-
kirja*, 21(3), 46–55.

Kontio, K., Pikkarainen, E., & Mathlin, V.-M.
(2019). Sivistys, talous ja ammattikasvatuksen uu-
distus. *Ammattikasvatuksen aikakaushkirja*, 21(3),
9–24.

Laukia, J. (2013). *Tavoitteena sivistynyt kansa-
lainen ja työntekijä. Ammattikoulu Suomessa 1899–
1987.* Helsinki: Unigrafia Oy.

Mäkinen, M., Alemu, Y., & Abebe, A. K. (2019).
Towards Inclusive Education in Vocational Educa-
tion – Development Project as a Change Agent.
Ammattikasvatuksen aikakaushkirja, 21(3), 35–45.

Rantanen, T., & Marjanen, P. (2019). Osaamis-
perusteisuus ammattikorkeakoulujen opetussuunni-
telmien kehittämisen lähtökohtana – Näkökulmia
osaamisperusteisuudesta käydyin keskustelun

arvolähtökohtiin. *Ammattikasvatuksen aikakaushkirja*,
21(3), 25–34.

Sutinen, A., & Karjalainen, A. (2014). Ammatilli-
nen pedagogiikka ja ammatillinen kasvu: kohti pra-
gmattis-transaktiivista ammattipedagogiikkaa. *Ai-
kuiskasvatus*, 34(4), 269–279.

Tervasmäki, T., & Tomperi, T. (2018). Koulutus-
politiikan arvovalinnat ja suunta satavuotiaassa Suo-
messä. *niin & näin*, 2, 164–200.

Valtiopäivät (1978). *Pöytäkirjat osa I.* Eduskun-
ta: Helsinki.

Välimaa, J., Heikkinen, H. L. T., & Arvaja, M.
(2018). Koulutuksen tutkimuksen ääni. *Kasvatus*,
49(5), 363–367.

